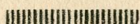

од малого Дону до великого Дону, через поля, гори, болота вони ніяк не можуть, це для них не природно, протиприродно. Мені невідомий ні єдиний народний твір, щоб „галки“ бігали. А автор „Слова“ знавець природи і в його творі не має дисгармонії з природою. В народньому вжитку паралелізму галки або сидять, або літають. Напр., „ой ви галки, галки сизокрилі, підніміть ся вгору, ой ви хлопці, славні запорожці, верніться до дому“. У Шевченка в „Тарасовій ночі“ читаємо про боротьбу України з ворогами: „Встає хмара з-за лиману, а другая з поля, зажурилась Україна (персоніфікація — українці, населення України), така її доля... Як та галич (галки, вороння, крюки) поле криє... налітають“. Далі описується, що „вже не три дні, не три ночі бється пан Трясило, од Лимана до Трубайла трупом поле крилось“. Бої продовжуються, козаки ворогів подолали і „Червоною гадюкою несе Альта вісти, щоб летіли крюки з поля... Налетіли чорні крюки вельможних будити... закрюкали чорні крюки, виймаючи очі, заспівали козаченьки пісню тії ночі — кривавої“. На здобич (в „Сл.“ уєдіє“) галки, вороння, крюки налітають, злітаються, а не біжать, не збігаються. І в „Сл. о п. Іг.“ вони також літають, а не бігають. — Там читаємо: „Галич свою річ говоряхуть — хотять полетіти на уєдіє“ (Пач. 22). В паралелізмі асоціативне протиставлення образів природи і людей, людини. „Слово о пол. Іг.“ твір геніальний. У його автора немає дисгармонії з природою. І в персоніфікаціях, і в символіці в „Слові“ не може бути фалшу, а образ галок, які біжать сотні кілометрів — це фалш наскрізь, тому не гідна й для правдивої персоніфікації, або символіки, яку дехто хоче тут бачити. Ясно, що в „Слові“ — „галиці біжать“ не має ніякого відношення до галок, до птиць, бо „галиці“ не птиці і не назва птиць, а назва людей — вояків, Русичів.

Слова Бояна, як поетична образна тема для „Слова о полку Ігоревім:“ „Не буря соколи занесе чрес поля широкая — галиці стадами біжать к Дону великому“, коли в них „галиці“ люди а не птиці, відповідають і вимогам народнього українського негативного паралелізму в поезії, і тому, що діялося й про що розповідається. Анальогічний приклад в душі про козака Голоту, „В чистім полі не орел літає — то козак Голота добрим конем гуляє“. Орел - козак.

(Дальше буде).

Володимир Залозецький.

Олекса Новаківський.

Відсутність мистецьких осередків — хоч би таких, яким була колись малярська школа при мошлянській Академії в Києві або в Лаврі — відбився дуже відемно на розвою українського новочасного мистецтва. Українські мистці були приневолені си-

лою обставин шукати чужих мистецьких середовищ. Внаслідок того не витворився одноцільний український стиль — ось хоч би такий, який уформився в добі барокової.

Найбільшою небезпекою українського новітнього малярства була якраз розбіжність напрямів, спричинена відсутністю власного мистецького осередка і перевагою чужих осередків. Багато пересічних таланів не зуміло власним творчим духом і поривом переломити напрями чужих осередків і творчо навязати до старих мистецьких традицій, як вихідної точки для творення майбутніх мистецьких вартостей.

Треба було незвичайної мистецької культури, щоби серед тих найбільш несприятливих обставин задержати своє мистецько-індивідуальне „я“, або треба було великої сміливости, щоби проти загальної течії — звернутися в бік традиції. Виїмково творчі одиниці зуміли ступити на ті шляхи. До першого роду мистців належить між іншими видатними представниками безсумніву Олекса Новаківський, якому нагла неожидана смерть жорстоко перервала багате в творчість життя...

Здається мені, що під тим кутом треба глядіти на мистецьку творчість Олекси Новаківського. Бо якраз в тому його значіння для українського мистецтва.

Немає сумніву, що Новаківський несе на собі, особливо в початках своєї мистецької творчости, пятно краківської Академії. Натуралізм і імпресіонізм, дві тоді загально на заході пануючі мистецькі течії є точкою виходу цілої творчости Новаківського. Але Новаківський не поринає всеціло в тих мистецьких напрямках — він не є натуралістом чи імпресіоністом „з другої руки“ — епігоном чужої школи. Він творчо засвоює собі чуже мистецьке добро і на основі творчого засвоєння запліднює не тільки своє мистецтво, але і своє мистецьке оточення. Тим він основно ріжниться від тих мистців, які в недостатчі творчого перетвору — залишились все тільки майстрами з другої або третьої руки. Але тому якраз, що Новаківський став „сам собі джерелом творчости“, ц. з. пануючі течії були для нього тільки відскочнею власної еволюції — він виповнив найбільшу прогалину українського новітнього мистецтва, а саме недостачу властивого мистецького осередка [таким почином була новочасна Академія мистецтв у Києві і була би вона відіграла велику ролю — якщо б не те, що мистецтво, диктоване партією з гори (казьонне), забиває всякий індивідуальний почин].

Новаківський сам собі був „джерелом творчости“ т. з. він постійно аж до смерти розвивав свій мистецький талан. Розуміється, цей розвиток не відбувався в якімсь безвоздушнім просторі — тільки теж в змаганні з новочасними течіями в мистецтві. І це постійне змагання мистця, це постійне зусилля віднайти самого себе серед сучасних мистецьких напрямів робить його творчість вічно свіжою і вічно молодю. Він постійно розвиває свій талан, він завжди досконалить свою творчість, він в ніякій стадії свого розвою не стоїть на місці і змагає все і все до щораз то вищих

осягів, до щораз то вищих мистецьких форм. І це є друга — на мій погляд — найбільш характеристична риса його творчости. Та „вічна молодість“ та „мистецька весна“ вказує на могутню мистецьку індивідуальність, що в постійнім змаганню зі собою, світом та оточенням досконалить щораз то більше світ своїх мистецьких засобів виразу.

Переломовою у Новаківського є стадія розвою від імпресіонізму до експресіонізму. Від воспринимання тільки зовнішніх вражіннь до їх одуховлення, від зовнішнього малярства до внутрішнього малярства. В тім переломовім часі він вправді одержав творчі імпульси із зовні — але сам його мистецький процес відзначається глибокими внутрішніми переживаннями. Найліпше можна слідити за тими змінами в краєвидах та портретах. Я сказав би навіть, що в послідній фазі портрети пересуваються на перше місце його мистецького зацікавлення. Вправді і в тій фазі подибуємо краєвиди — але він не так всеціло віддається малюванню краєвидів — як малюванню портретів. Мистця цікавить куди більше людська жива ніж мертва природа краєвиду. „Краєвиди душі людської з її незбагнутими і все змінливими овидами“, якщо так можна метафорично висловитись, цікавлять мистця куди більше, як мертві краєвиди. Як незвичайно глибоко підходить він до тих проблем, щоб віддати душевні настрої портретованих, свідчать про те такі дозрілі портрети, як Голубовського, Барвінського, Левицького в найрізномірніших варіантах.

На внутрішні зміни вказують також сюжети з релігійною тематикою, яка припадає щойно на дозрілу і послідню фазу творчости мистця. В натуралістичній фазі вона рідше виступає і грає іншу роль. В послідній еволюційній фазі вона на ново приковує мистця до себе. Тут зачинається змагання з новими способами виразу в релігійнім мистецтві, передовсім ділема схід чи захід: чи йти шляхами західного (головно барокового) мистецтва, чи реасимілювати східні прийоми. Уже в т. з. срібній Мадонні можна добачувати нахили до іконного зображування, а ще актуальнішою з того боку ставала святоюрська Мадонна. З цілої низки проєктів та шкідців видно ріжні шукання шляхів для розв'язки тієї проблеми. Бачимо там Мадонни західного і Мадонни східно-візантійського типу. І якраз тому невіджалованою втратою є, що цей твір не був закінчений. Він міг би творити новий етап не тільки в творчості Новаківського, але і в історії українського новочасного мистецтва. Для Новаківського міг він стати новим мостом, що сполучив би його з давньою малярською творчістю, яка для нього стала б не предметом мертвого наслідування, а джерелом нових творчих запліднень.

А накінець хочемо закінчити ці короткі міркування загальною заміткою: що Новаківський був в першу чергу великим кольористом. Не композиція, не тільки форма — а краска є центральною проблемою його творчости. В нього є незвичайно ви-

